

Minnestedet på Utøya med navnene på de som ble drept

EPILOG

Hole kommune har fram til nå vært kjent for Halvdanshaugen, Frøyshov gravfelt, Bønsnes kirke, Bygdeborgen på Hestehagaberget og Stein kirkeruin. Men nå risikerer alt dette å blekne for Hole er i ferd med å bli synonymt med massakren 22. juli. Er det virkelig det vi ønsker?

I regi av Statsbygg, mot faglig etisk vurdering, planlegges en turistattraksjon som vil tiltrekke seg hele verdens oppmerksomhet. Det spiller liten rolle hvor stort eller hvor mange attraksjoner/kunstverk som bygges. Ingenting vil bringe de vi mistet tilbake.

Motviljen mot å se følgene av tidligere skader og krenkelser overfor barnet gjennomsyrrer hele vårt samfunn, skriver Alice Miller i boken I begynnelsen var oppdragelsen. Dette ble tydelig i rettssal 250 der barndommen, bevisst eller ikke, ble holdt utenfor. Man fokuserte på hva han hadde gjort, ikke på *hvorfor* og *hvordan*. ***Et alvorlig samfunnsproblem med et universelt budskap, forblir skjult.***

Tragedien 22. juli 2011 er stor nok. Ikke la den bli større gjennom å lage en turistattraksjon over menneskets tilkortkommenhet. Bygg i stedet Minnenes hus, et lærested for framtiden.

*Hva verden behøver
er kjærlighet
og mye mer kjærlighet*

Anette Morén
psykiatrisk sykepleier
gestaltterapeut
forfatter
post@barndommen.no

Rasmus Lindberg
fotograf
skribent

Minnenes hus

Når mangel på kunnskap skjules bak kunstverk

Kort resymé

En ung mann, uten kjent tilknytning til noen organisasjon, sekt, eller ekstrem bevegelse, planlegger og gjennomfører to terrorhandlinger. Etter hans mening må de anses som vellykkede.

All oppmerksomhet rundt det han gjorde blir av meningsfeller tolket som en hyllest til hans handlinger og ideologi.

Hvordan skal 77 bronsesøyer motvirke radikaliserings?

Det er grunn til å anta at det han gjorde, har sin bakgrunn i hans liv og oppvekst.

Staten og «Den nasjonale støttegruppen etter 22. juli», det som nå har blitt en «lobbygruppe», har ikke villet forstå disse bakenforliggende årsakene. Nå brukes millioner av skatte kroner på å skjule mangel på kunnskap. Et minneste etter 22. juli må, etter vårt syn, fokusere på å skape en menneskeligere framtid. Ikke legge til rette for morbid turisme gjennom å oppføre et spektakulært kunstverk.

Når man gjør en grundigere psykologisk analyse, skrumper alle menneskehetens store problemer inn til barndomsproblemer. En psyke som er blitt forstyrret tidlig i barndommen, blir aldri ordentlig voksen. Dette skriver den tyske psykologiprofessoren Franz Ruppert i sin bok *Hvem er jeg i et traumatisert samfunn?* Han har utviklet en identitetsorientert psykotraumeteori og -metode (IoPT) som orienterer seg mot kjernen i menneskets liv. Barnet Breivik var ikke ønsket, ikke elsket, ikke beskyttet, det Ruppert kaller et traumetriaset.

Traumetriaset som fanget Anders, moren hans og faren hans, ble ikke møtt på en hensiktsmessig måte. Det førte til at utvikling fra traumeoffer til traumeovergriper gikk sin ubønnhørlige og forutsigbare gang i Anders. Hva skjer med voksne (kropper) som, bevisst eller ubevisst, er fylt med traumer? I følge WHO (verdens helseorganisasjon), blir psykiske lidelser en epidemi i verden i 2020. Uten å forstå – seg selv først – kan vi aldri hjelpe. *Hjelpenes* motvilje til å forstå følgene av tidligere traumer i dem selv, hindrer dem i å hjelpe andre. Og til å bryte generasjoners ubevisste mønster. Uten bevissthet om hva vi har opplevd, forandres ingenting. Forbrytelser mot barn er den største forbrytelsen i verden. Skal vi klare å forebygge, må vi gjennomskue og identifisere overgriper-offer-dynamikken. En overgriper har alltid vært et offer.

Franz Rupperts banebrytende bidrag til ny kunnskap om traumer, vil få avgjørende betydning for den menneskelige utvikling. Minnenes hus vil bli et lærested for ny kunnskap og innsikt om de første årenes betydning for selve livet – og gjøres tilgjengelig i det offentlige rom. Årene går, hatet, volden og traumene består. Først når vi er villige til å ta innover oss hvor hatet kom fra, kan vi forstå hans vei til Utøya.

La oss slippe et kunstverk som symboliserer vår mangel på kunnskap om oss selv.

Bare subjektiv kunnskap om mennesket kan produsere levende innsikt.

Dr. Franz Ruppert, *Symbiose og Autonomi*

Mange utsettes for omsorgssvikt, få blir masse-mordere. Det ligger ingen psykologisk determinisme i at Breiviks bakgrunn skulle føre han til Utøya, men når man plotter historien hans bakover, med fasiten i hånden, og særlig hvis man bruker kompendiet som nøkkel, ender man opp i den tidlige barndommen. Å forklare handler ikke om å forsvare Breivik. Kunnskap kan både gjøre at samfunnet lærer av tragedien og samtidig hindre at moralsk panikk griper om seg og anklager og aggresjon rettes mot feil hold. De sladdete utdragene fra SSBUs^{*)} saksmappe om familien Behring Breivik indikerer at omsorgssvikten Breivik ble utsatt for, var omfattende. Mishandlingen var grov og ser ut til å ha en forbindelse til en del av de mørkeste motivene i kompendiet.

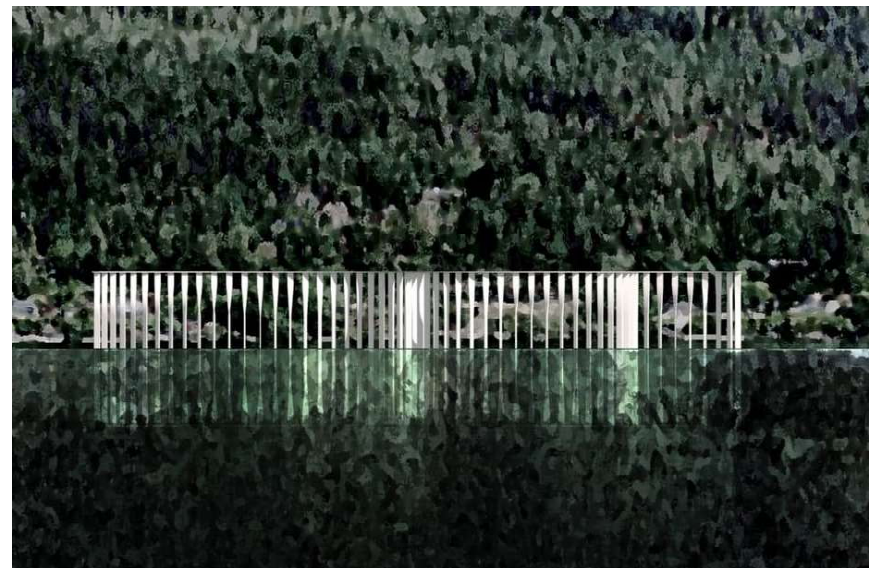
... samt til hans mormors psykiske lidelse. De sladdete delene av rapporten som handlet om morens anamnese, vurderingen av henne samt beskrivelse av hvordan hun trakasserte den lille gutten, altså en nøyere beskrivelse av omsorgssvikten. Det som er mest slående i hennes behandling av fireåringen Anders, basert på utdragene fra SSBUs saksdokumenter, er hvordan hun seksualiserte ham og forteller ham at hun ønsker han død. Kompendiet fremstår på overflaten som politisk, og kanskje Breivik oppfattet det slik, men var også uttrykk for en intens kretsing rundt de brutale, grenseoverskridende og skremmende opplevelsene han ble utsatt for som barn. (Anettes uthev.)

Dagen etter begynte med at han leste opp en selvskrevet tekst, oppglødd og ivrig. En «ulevelig urettferdighet» hadde ført han til Utøya.

Bare sjelelige traumatiserte barn, barn som har lært gjennom egne lidelser og fortrenngning, vil ta hevn. Fredag 22. juli 2011 isenesatte han sin «ulevelige urettferdighet». Norge ble vitne til hva som skjer i et barn som opplever det motsatte av kjærlighet.

*) Statens senter for barne- og ungdomspsykiatri

Det planlagte kunstverket mange, mange millioner skatte kroner senere
Foto: Manthey Kula Arkitekter

Det nye forslaget til utforming av minnested på Utstranda-kaia, har blitt presentert med en tydelig symbolikk. 77 bronsesøyler, 3 meter høye og med Utøya i bakgrunn, formet i 3 buer som refererer til bomben i regjeringskvartalet, reisen til Utøya og drapene på Utøya.

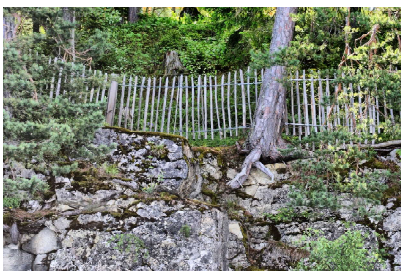
I hver av søylene er det tenkt at navnet på en drept datter eller sønn skal inngraveres. Kanskje, for ikke alle pårørende vil ha eksponert navnet i det offentlige rom. De 77 søylene har også blitt oppfattet som «gravstøtter» over dem man ikke klarte å redde.

Er et slikt kunstverk i samsvar med det som var intensjonen? «... legge til rette for å minnes og å savne, men også for å hylle dem som engasjerte seg i redningsarbeidet og omsorgen for andre». Den regjeringsoppnevnte styringsgruppen for etablering av nasjonalt minnested i Hole kommune, har uttalt noe lignende: «... minnestedene skal peke fremover og løfte frem verdier som åpenhet, kjærlighet og folkestyre, som samsvarer med de verdier vi ble minnet om i tiden etter angrepene». Mange vakre ord, men «gravstøttene» samt gjennomføringen, viser vel snarere at det ikke finnes samsvar mellom intensjon og virkelighet og at symbolikken peker i feil retning.

Det planlagte kunstverket skaper assosiasjoner ...
Foto: Manthey Kula Arkitekter

... til gjerdet på øya som hindret ten-
åringene i å flykte ...

... fra land øya, som man ser
gjerningsmannen, fengslet

Et verdig minnested?

Flere av naboene, de som av statsråd Jan Tore Sanner ble kalt «frivillige», bor nærmest kaia. Til tross for kraftig skyting, lenge før man visste hva det handlet om, og rykte om flere gjerningsmenn, dro de likevel ut til øya. Det var et brutalt syn som møtte dem. Døde og skadde fløt i vannet. Et syn de for alltid tvinges til å leve med.

Det tok lang tid før området rundt Utstranda-kaia ble sikkerhetsklarert og før det fikk helsepersonell ikke tiltrede. I strid med oppfordringen fra AMK (akuttmedisinsk kommunikasjons-sentral) om å komme seg i sikkerhet, valgte likevel alle de «frivillige» å fortsette sitt arbeid, på land og vann. Takket være deres humanitære innsats ble skadeomfanget mindre.

Hvorfor et lærested?

Alice Miller var en sveitsisk psykoanalytiker som stengte sin praksis etter tyve år og begynte å forske på sin egen barndom. Temaet barnemishandling var ikke en del av psykoanalysen ved dette tidspunkt. Og er det heller ikke idag. Forskningen i min egen barndom ledet meg til forskning om barndommen generelt og til nye sammenheng, som jeg før ikke hadde sett. Millers bøker ble populære da de kom på 1980-tallet, for så å bli borte. Det er ikke vanskelig å forstå hvorfor.

Når jeg henviser til en forbryters eller massehandlers barndom gjør jeg det ikke for å vekke medlidenhet med et monster men kun for å beskrive hvordan monsteret blir til gjennom å vise hvordan man kan gjøre et uskyldig barn til et tvers igjennom ondt menneske.

Alice Miller, *Den forbudte viten*

Anettes egen forskning startet også i godt voksen alder. Etter mange år og mye motstand begynte hun å få kontakt med det som lå fortrent i hennes kropp. Det som hadde gitt henne følelsen av «en hinne» og «alltid» ha vondt i hodet og magen, da hun vokste opp. Hun ble sett av en lærer på barneskolen. Anders Behring Breivik ble ikke sett av noen. Da hun fikk barn, prøvde hun å forme dem etter sine behov og ønsker. Det var det levende i dem, som vekket følelser av sinne og smerte i henne. Alt var fortrent til det ubevisste. Hun ble en eksplosiv, dømmende, dominerende og slem mor, som ikke visste at hun hevnet seg. Breivik hadde ingen barn.

For de som ubevisst fortrenger sin egen sørgelige emosjonelle historie, kan det være vanskelig å forstå hvor traumatisert man kan bli som barn. Beslutningen i retten om å ta hensyn til moren som ikke ønsket oppvekst- og familieforhold gjort kjent, bekrefter at teorier blir brukt til å legge skylden på barnet for å beskytte de voksne. Gjennom verdenshistorien er alt blitt gjort for å bevare minnet om «de gode» foreldrene i de voksne barnas sinn.

Sitatene nedenfor er fra Aage Storm Borchgrevinks bok, En norsk tragedie, Anders Behring Breivik og veiene til Utøya, (Gyldendal i 2012). Forfatteren mer enn antyder at årsaken til 22. juli ligger i Breiviks første leveår.

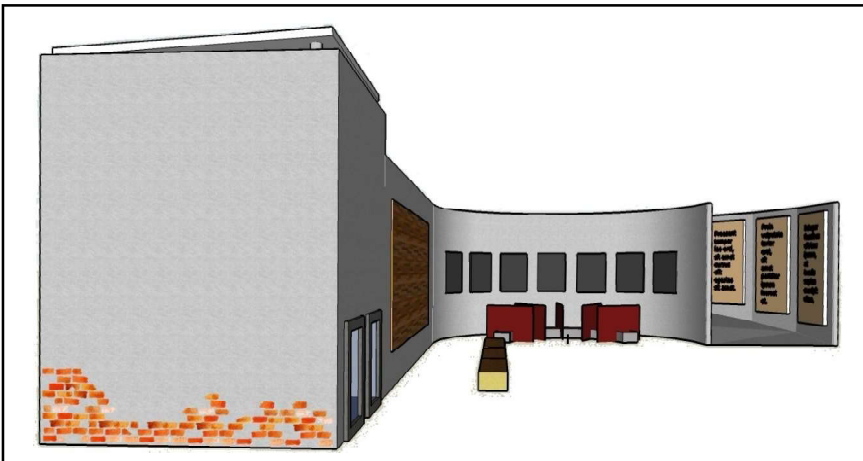
Det har gått for langt

Naboer blir direkte berørte

Hvis et lite sted ikke er kjent for resten av landet på forhånd, er sannsynligheten stor for at stedsnavnet blir synonymt med tragedien, forteller professor James Hawdon. Han er professor i sosiologi ved Virginia Tech i USA og har i en årrekke forsket på hvordan samfunn reagerer på alvorlige hendelser som masseskyting og naturkatastrofer.

– Et sted blir «brandet» av slike hendelser, og det blir en del av stedets identitet. Så ikke nok med at innbyggerne må håndtere sine egne trauma. De må også håndtere den negative merkelappen de har fått av omverdenen.

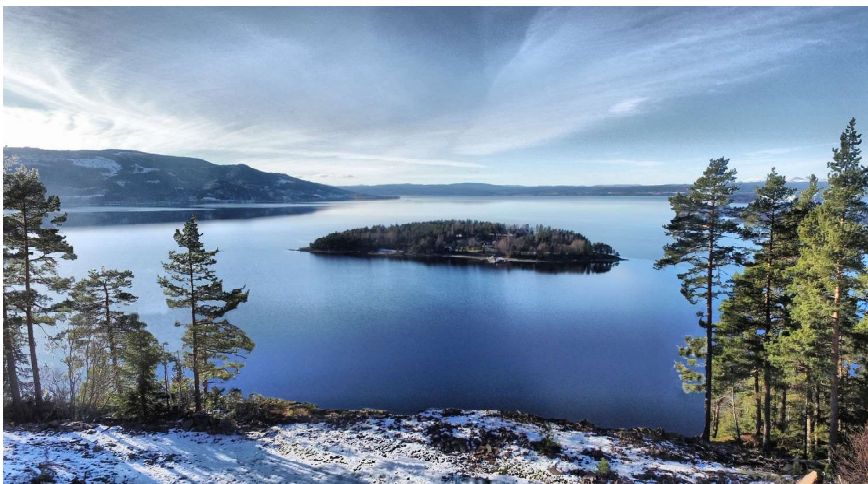
Fra første dag det framkom at et nasjonalt minneste skulle oppføres, har lokalmiljøet hatt innvendinger mot de planlagte plasseringene; først på Sørbråten og nå Utstranda-kaia. Naboene har gjentatte ganger vist initiativ ved å presentere egen plassering. Lokale aktører har laget skisser på kombinert lærested, minneste og minnelund. En kunstner presenterte tidlig i prosessen et forslag til utforming og plassering. Men alle innspill har konsekvent blitt ignorert.

Det eneste naboene har ønsket seg, og fremdeles ønsker, er å få skjerme seg fra å bli påminnet det de opplevde på Utstranda-kaia denne dagen. Er det å be om for mye? De ønsker bare å få være i fred for endelig å kunne gå videre med sine liv. Ikke bli oppsøkt og utspurt av nysgjerrige og skuelystne mennesker, som kommer i busser ens ærend for å ha vært *der*. Nå skal de «takkes» av Staten og lobbygruppen for sin innsats gjennom å bli påtvunget et 160 m² stort kunstverk bare meter fra sine hjem, rekreasjonsområde, badeplass og båt plass. Dette viser en helt grunnleggende mangel på forståelse for hva denne dagen innebar av brutale trauma for de «frivillige». I årevis har de kjempet imot å bo midt i en turistattraksjon. Turistene og de pårørende kan selv velge når de vil se minnesteedet. Det kan *ikke* naboene. Men Staten og lobbygruppen gir seg ikke. Det har gått prestisje i saken og det får tydeligvis koste hva det koste vil. Demokrati, et honnørsord for AUF, har mistet all troverdighet.

Utøya-kaia ligger på Utøya. Hvorfor snakkes det da om Utøya-kaia, når det er kaia på Utstranda det handler om? Er dette bevisst?

Først skulle minnesteedet plasseres her

Utsikten fra «Utsikten»

Det er først når man kommer opp i høyden, man ser og forstår hvor liten den hjerteformede øya er. Nede fra kaia er dette ikke mulig.

Å fornemme hvor skremmende avstanden til fastlandet må ha føltes for de skrekkslagne ungdommene, er umulig å forestille seg når man står på Utstranda-kaia. De var «fanget» på en øy med en morder. Er det denne symbolikk «gravstøttene» vil vise i kunstverket?

«Utsikten» derimot, ligger høyt, skjermet og fredfullt i skråningen overfor Utstranda-kaia. En idyllisk plassering av et Minnenes hus. Et sted som vil gi mulighet til forståelse og kunnskap om hvordan et uskyldig barn kunne utvikle seg til en morder. *For dette er hva 22. juli handler om.*

Om vi skal klare å forhindre at noe lignende skjer igjen, trenger vi et «riktig» lærested, ikke et spektakulært kunstverk. Det finnes ingen som kan forklare hvordan 77 søyler på Utstranda-kaia skal kunne motvirke radikaliserings og voldsbasert ekstremisme. Og alt det vakre som ble sagt om verdier – samholdighet, omtanke, hensyn og respekt – viste seg bare å være tomme ord.

Det er enkelt å hedre de døde med et kunstverk. Men hva med de som overlevde? De som, etter å ha opplevd dette helvetet, må leve videre med sår i kropp og sjel. De tvinges til å leve med minnene, de mentale bildene og ikke minst med lyden av skuddene. Og angsten ...

Å slippe et trauma

Det innebygde Kioskhuset; «Hegnhuset»

I april 2017 inviterte Statsbygg til et offentlig møte på Sundvollen. En minnesstedsforsker fra NTNU fortalte hvordan man, av hensyn till besøkere, ble tvunget til å bygge inn Hegnhuset. Huset spilte en viktig rolle under 22. juli og AUF-ungdommene skulle skjermes fra det trauma som synet av huset eventuelt kunne vekke.

Hva beboerne på Utstranda angår, har Statsbygg konsekvent ignorert deres protester. Men de vil bare, akkurat som campinggjestene på AUFs sommerleir, slippe å bli påminnet tragedien. Hver dag.

Teltleir på Utøya i forbindelse med AUFs sommerleir

Man behøver ikke reise bort for å få tilgang til det morbide. Det amerikanske militær og Homeland Security Department har utviklet et computerspill som simulerer en skoleskyting. Den er nå tilgjengelig til sivil bruk. I spillet kan enten barn eller voksne være attentatmann. For å forstå forvirringen og kaoset som oppstår i slike angstfylte situasjoner, lyttet man i utviklingsfasen til autentiske opptak fra tidligere attentat.

– Når man først hørte barneskrik, ble det virkelig realistisk, forteller prosjektleder Bob Walker.

Først kom DVD-filmene ...

... og snart kommer kanskje et PlayStation-spill om massakren på Utøya?

Lobbygruppen

Hva var de primære oppgavene for lobbygruppen? Det kan synes som om det har vært en skjult agenda for å gi de som ble drept martyrstatus, skape sympati for AUF, og ikke minst fremme ekspansjon for Utøya AS. At deres oppgave var å ivareta **alle** involverte, synes å være glemt.

Stikk i strid med naboenes forslag står lederen for lobbygruppen. Til Dagbladet uttalte hun:

– Jeg har vanskelig for å forstå hvorfor et minnessted ved kaia skal skape ekstra belastning.

Samtidig beklager hun seg til Statsbygg; «Diskusjon om minnested har vært en stor belastning – og til tider uverdigg».

Om hun har lest rapport 3/2015 fra Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, «Psykososiale konsekvenser av nasjonalt minnesmerke i Hole kommune» skal være usagt, men er det noe årene etter 22. juli viser, så er det at representanter fra lobbygruppen tilsynelatende bare ser til sine egne interesser og ikke bryr seg om lokale traumer.

Hun fortsetter sin argumentasjon preget av feilaktige påstander...

– Om noen år skal E16 gjøres om til en fire-felts motorvei. Det vil bli betydelig støy.

Når det gjelder antallet biler på E16, vil ikke støyen øke på grunn av utbyggingen til fire-felts vei, tvert imot blir eksponeringstiden for bilene redusert og støyen desto mindre. Parkeringsplassen som planlegges på Utstranda-kaia ligger bare noen meter fra det planlagte minnesmerket. Denne støyen er det derimot ingen som snakker om.

Lydmålinger over tid har vist at støyen fra E16 høres mer på Utøya og Utstranda-kaia, enn på den foreslåtte «Utsikten».

Terrengets utforming gjør at støy fra E16 høres mest på Utøya

Mest støyfri er «Utsikten», naboenes ønske om plassering av minnestedet

Utøya AS

Bygging i strandsonen ved Tyrifjorden har restriksjoner og begrensninger og er i praksis forbudt. Det er vanskelig å få dispensasjon til å bygge, og dette er et faktum Utøya AS er klar over. Når det finnes nære familieband mellom driftsleder for Utøya, og Plan- og miljøstyret i Hole kommune, forenkler dette kanskje søknaden om tillatelse? Skulle det ikke fungere, kan lobbygruppen gjennom Statsbygg, enkelt, statsfinansiert og friksjonsfritt, ta seg forbi alle eventuelle hindringer. Ekspansjon av parkeringsmuligheter for turistbusser og snuplass, er noen eksempler. For å komme over til øya på vinteren, planlegges det nå også boblehavn.

Hva kan 77 «gravstøtter» fortelle oss?

Lederen for lobbygruppen; «...Det viser tydelig hvor viktig det er med et minneste på Utøya-kaia, som forteller historien om hva som skjedde ...». De 77 søylene forteller bare at man ikke klarte å redde alle. Hadde man i stedet stilt spørsmålet; «Hvordan kunne dette skje?», ville tanken på å lage kunst av massakren 22. juli aldri blitt et tema. Et dramatisk og spektakulært kunstverk vil bare gjøre oss påmint om vår mangel på kunnskap ...

Lavmælt blir storlått

«Vi ønsker at minneste ved Utøya-kaia skal fremstå som verdig og lavmælt. Det skal bidra til å hedre de døde, de overlevende, hjelpemennskaper og frivillige», sitat statsråd Jan Tore Sanner. En konstruksjon som er 53 meter lang og 3 meter høy, kan vel neppe sies å være lavmælt? Sanners ord klinger falskt. Kynismen har fått et ansikt. Det virker som om det tiltenkte kunstverket har blitt en brikke i et skittent spill i kampen om hvem som kan skape det mest spektakulære minneste ved i verden.

En av de første spontane minneste vedene. Denne lå oppe ved E16 og av mange misforstått som «Utsikten»

Det morbide har blitt populært

De seneste trendene innen turist-næringen har blitt åstedsturisme, katastrofeturisme og morbid turisme. «Den mørke turismen», som Dagbladet skrev 3. juli 2019. Verdens ulykker og terrorhandlinger slåss om turistenes oppmerksomhet. Vakre postkort har blitt erstattet av selfie-bilder. Å ta bilder av seg selv foran gasskamrene i Auschwitz, huset til Josef Fritzl i Østerrike og den havarerte reaktoren i Fukushima i Japan, hører til de mest populære. Filmene om Tsjernobyl og Utøya har allerede fått etterfølgere i filmen «Atlantics», om båtflyktningene i Middelhavet. Den direkte sendte massakren fra Christchurch på New Zealand ble lastet ned av flere millioner! Og nå skal Utøya/Utstranda-kaia bli en del av denne bisarre trenden? Er dette verdig de berørte etter 22. juli?

Selfiebilder foran gasskamrene i Auschwitz er populære

Josef Fritzls skrekkehus – sånn ser det ut idag

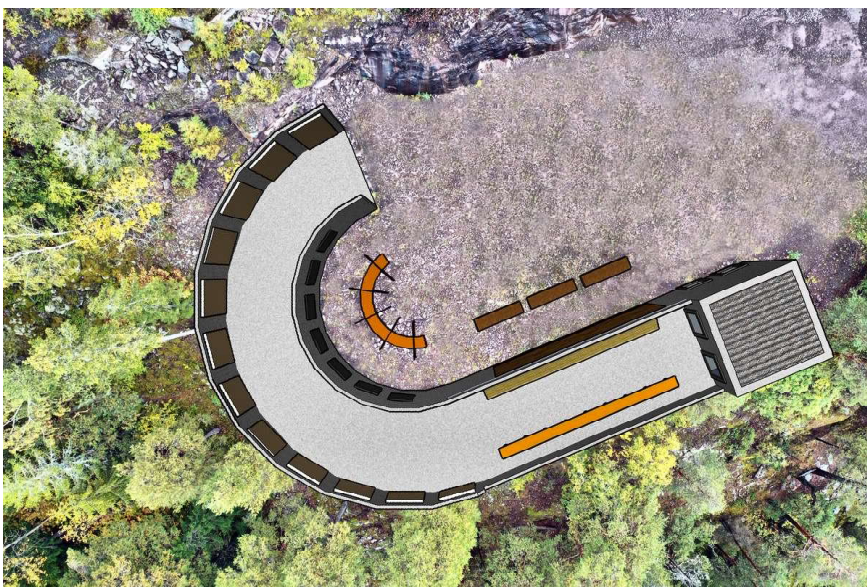

Gasskammeret innenfra:
Her drepte Hitler 700-900 av gangen

Avisenes statistikk viser med all tydelighet at det groteske lokker fler og fler lesere.

Det er derfor grunn til å anta at flertallet av de som idag besøker Utstranda-kaia, gjør det mer av nysgjerrighet enn for å hedre de omkomne.

Planskisse Minnenes hus på «Utsikten»

Udrgang fra nordgående kjrefelt ved E16

Fra innspillingen av NRK's serie om Utøya

NRK's bidrag

Under filmatiseringen av NRK's serie om massakren på Utøya, ble ikke beboerne i området varslert. NRK hadde konsultert lobbygruppen, som var tydelige på at de ikke ville ha publisitet om det som skulle skje. Det resulterte i at flere av de nærmeste naboene ble livredde, da de hørte lyden av helikoptre i lav høyde og fikk se tungt bevæpnet politi som sprang rundt i kveldsmørket, patruljebåter som trafikkerte på fjorden og skadde tenåringer.

Det minste man kanskje kunne ha forventet, var at NRK hadde informert om filminnspillingen, slik at de som bodde nærmest hadde sluppet å gjenoppleve 22. juli på nytt. Å påføre naboene nye trauma, viser hvilken makt lobbygruppen har og hvor lite hensyn de tar til de som sliter etter den 22. juli.

Over 20.000 personer signerte kampanjen «Nei til film om Anders Behring Breivik!». Det er ikke bare beboerne på Utstranda som vil skjerme seg.

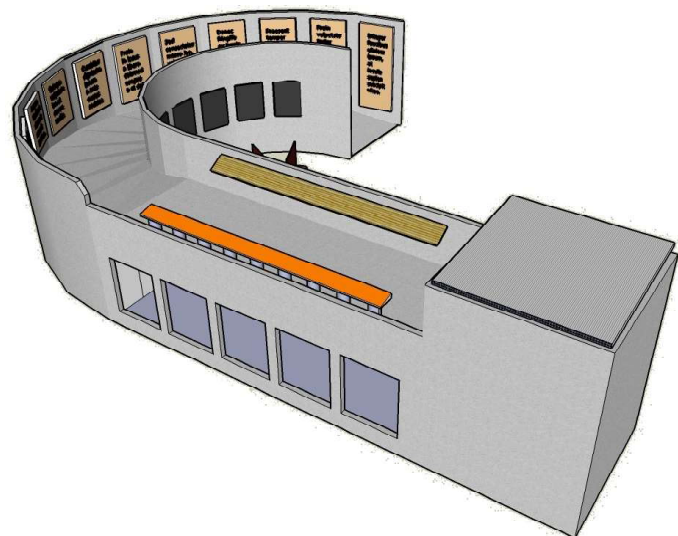
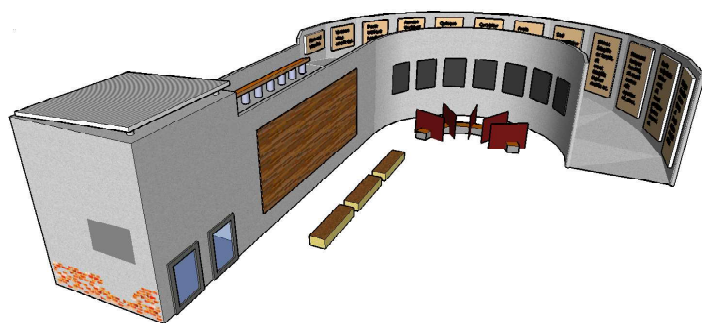
Lobbygruppen: – *Det holder nå*

Lederen for lobbygruppen, sa i Dagsavisen at mange i gruppa mener det er for mye 22. juli-tematikk i TV- og filmproduksjoner for tiden. De berørte er oppgitt over at det blir nok en filminnspilling.

– Vi har fått to nye filmer i rask rekkefølge, så kommer NRKs serie, og «Reconstructing Utøya». Det er svært forskjellige filmer. Men jeg synes det holder nå, sitat lederen for lobbygruppen.

Og når tror lobbygruppen at beboerne på Utstranda har fått nok?

Vakker vei mellom parkeringsplassen og «Utsikten»

Handikapp-parkering i tilknytning «Utsikten»

A: Rasteplassen ved E16. B: Parkeringsplass. C: «Utsikten». D: Utstranda-kaia

Stor parkeringsplass for bil/buss og lett adkomst fra E16

